

Ю. В. БОКОВИКОВА

РОЛЬ І МІСЦЕ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ СЕРЕД СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Розглянуто питання державного регулювання системи забезпечення екологічної безпеки. Встановлено, що потенціал природоохоронної системи в Україні не реалізовано. Обґрунтовано необхідність визначення основних завдань державного регулювання в екологічній сфері. Сформовано пріоритетні напрями державної підтримки з метою розвитку системи забезпечення екологічної безпеки. Зроблено висновок, що у забезпеченні екологічної безпеки у сфері національної безпеки і оборони державне регулювання природоохоронної галузі має забезпечувати концентрацію необхідних ресурсів на задоволенні пріоритетних потреб, які дозволять прийняття та реалізацію управлінських рішень з формування та імплементації національного екологічного законодавства в систему колективної безпеки. Запровадження державної програми розвитку екологічної розвідки має включати весь комплекс необхідних заходів, об'єднаних спільною метою, пов'язаних із виконавцями, ресурсами й термінами виконання, що уможливить реалізацію поставлених завдань зі створення та функціонування в межах концепції в забезпеченні екологічної безпеки в Україні.

Ключові слова: державне регулювання, екологічна безпека, державна екологічна політика, національна безпека й оборона, охорона довкілля, екологічний нагляд (контроль), Рада національної безпеки і оборони.

Yu. V. BOKOVYKOVA

THE ROLE AND PLACE OF THE NATIONAL SECURITY AND DEFENSE COUNCIL AMONG ENVIRONMENTAL SECURITY ENTITIES

The issue of state regulation of the environmental safety system was considered. It has been established that the potential of the environmental protection system in Ukraine has not been realized. The need to define the main tasks of state regulation in the environmental sphere is substantiated. Priority areas of state support have been formed for the purpose of developing the system for ensuring environmental safety. It was concluded that in ensuring environmental safety in the field of national security and defense, state regulation of the environmental protection industry should ensure the concentration of necessary resources on meeting priority needs, which will allow the adoption and implementation of management decisions on the formation and implementation of national environmental legislation in the system of collective security. The implementation of the state program for the development of environmental intelligence should include the entire set of necessary measures, united by a common goal, related to performers, resources and deadlines, which will enable the implementation of the tasks of creation and functioning within the framework of the concept of ensuring environmental security in Ukraine.

Key words: state regulation, environmental security, state environmental policy, national security and defense, National Security and Defense Council.

Постановка проблеми. Однією з найактуальніших проблем людства є забезпечення екологічної безпеки. Питання, пов'язані з охороною довкілля, вже давно вийшли за межі нашої держави й стали об'єктом не лише внутрішньої, але й світової політики. Екологічна криза, яка сьогодні охопила всі країни світу, стрімко розширюється, при цьому поза її впливу не залишається жодна сфера людського життя, вона зачіпає все, що стосується життєдіяльності суспільства.

Водночас, слід зазначити, що різні країни, залежно від їх зовнішніх і внутрішніх чинників та природних умов, економічної й соціальної ситуації, по-різному реагують на ці виклики. Питання екологічної безпеки в Україні та світі набувають все більшої актуальності, оскільки виступають невід'ємною складовою загальної системи національної безпеки і визначають захищеність особи, суспільства та держави в цілому від несприятливого екологічного впливу, зумовленого природними та антропогенними чинниками.

Усе це зумовлює нагальну необхідність розробки та реалізації дієвої державної політики

забезпечення екологічної безпеки з метою вирішення й попередження екологічних і техногенних проблем в Україні та світі в цілому..

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемним питанням забезпечення екологічної безпеки присвячено праці провідних українських вчених у галузі національної безпеки й оборони та публічного управління, зокрема таких, як В. Андронов, В. Бірюков, Д. Ветвицький, А. Гетьман, В. Горбулін й А. Качинський, М. Криштанович, О. Лазор, А. Михненко, А. Омаров, Г. Ситник, М. Хилько та ін. Водночас, рівень наукового розроблення проблем ролі та місця Ради національної безпеки і оборони у забезпеченні екологічної безпеки наразі видається недостатнім та потребує подальшого дослідження.

Метою статті є узагальнення теоретичних основ державного управління в природоохоронній сфері та формулювання пропозицій щодо їхньої практичної реалізації в забезпеченні екологічної безпеки Радою національної безпеки і оборони як головного суб'єкта у прийнятті рішень в системі колективної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Екологічна безпека є складовою національної безпеки, що забезпечує захист життєво важливих інтересів людини, суспільства, довкілля та держави в цілому від реальних або потенційних загроз, що створюються антропогенними чи природними чинниками стосовно навколишнього середовища [1, с. 29].

Конституція України визначила Раду національної безпеки і оборони України (далі – РНБО) координаційним органом при Президентові України з питань національної безпеки і оборони, суб'єктом забезпечення національної безпеки в державі, який координує й контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони, в тому числі й екологічної безпеки [2, ст. 107].

Військова агресія російської федерації та тимчасова окупація частини території України створили нові загрози та виклики для нашої держави. В різних регіонах нашої держави спостерігається зростання екологічної небезпеки для здоров'я і життя людей. Зокрема, знищення 6 червня 2023 р. греблі Каховської гідроелектростанції, коли в зоні лиха опинилося близько 16000 людей, понад 80 населених пунктів були затоплені, завдали значної шкоди не лише економіці та інфраструктурі України, а й її екосистемі.

В умовах тривалого збройного конфлікту наша країна та її громадяни зіткнулися з низкою специфічних проблем, обумовлених такими чинниками:

- 1) небезпеками в екологічній сфері;
- 2) відсутністю доступу до окремих територій;
- 3) повним або частковим обмеженням функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- 4) відсутністю можливості національного правового регулювання природоохоронної діяльності;
- 5) неможливістю застосування міжнародних нормативно-правових актів, які активуються за умов надзвичайних правових режимів.

На законодавчому рівні поняття «екологічна безпека» закріплено в ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. № 41 [13], відповідно до якої екологічною безпекою є такий стан навколишнього природного середовища, за якого забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей. Зокрема, у розділі XI цього закону зафіксовано вимоги щодо забезпечення екологічної безпеки, а саме:

- екологічні вимоги щодо окремих видів діяльності: інвестиційної, господарської і містобудівної (статті 51, 59);
- вимоги екологічної безпеки транспортних засобів (ст. 56);
- вимоги щодо охорони довкілля від неконтрольованого і шкідливого біологічного впливу (ст. 53), від акустичного, електромагнітного, іонізуючого та іншого шкідливого впливу фізичних факторів і радіоактивного забруднення (ст. 54), від

забруднення виробничими, побутовими, іншими відходами (ст. 55);

- вимоги щодо проведення наукових досліджень, впровадження відкриттів, винаходів, застосування нової техніки, імпортного устаткування, технологій і систем (ст. 57);

- вимоги щодо військових оборонних об'єктів і військової діяльності (ст. 58);

- у процесі застосування засобів захисту рослин, мінеральних добрив, токсичних, хімічних речовин та інших препаратів (ст. 52) [13].

Дослідники у сфері публічного управління та адміністрування в природоохоронній галузі відзначають, що рівень розвитку та безпека навколишнього природного середовища є одним із найвагоміших чинників у всіх сферах державної безпеки, який активно впливає на стан економічної, політичної, воєнної, соціальної, демографічної та інших складових державної безпеки України [3; 5; 7; 11]. Враховуючи це, вважаємо за доцільне розглянути забезпечення екологічної безпеки як невід'ємну складову інших сфер державної безпеки.

Одним з основних законодавчих актів у сфері екологічної безпеки є Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII [14], який визначає основи та принципи національної безпеки і оборони, завдання та основні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству і кожному громадянину захист від загроз. Крім того, цим законом визначаються та розмежовуються повноваження державних органів у сфері національної безпеки і оборони, створюється основа для інтеграції політики та процедур органів державної влади, інших державних органів, функції яких стосуються національної безпеки і оборони, сил безпеки і сил оборони, визначається система командування, контролю та координації операцій сил безпеки і сил оборони, запроваджується всеосяжний підхід до планування у сферах національної безпеки і оборони, забезпечуючи в такий спосіб демократичний цивільний контроль над органами та формуваннями сектору безпеки і оборони.

Водночас, забезпечення екологічної безпеки є самостійною складовою державної безпеки, в чому проявляється її двоїсте спрямування, що, зокрема, обумовлюється такими чинниками:

- прагненням кожної держави реалізувати та захистити власні інтереси, що спрямовані на накопичення національного ресурсно-природного потенціалу в умовах глобалізації світових економічних процесів;

- необхідністю не лише зберігати, розвивати і посилювати національний природний потенціал, але й захищати його від широкого спектра існуючих і потенційних екологічних небезпек;

- існуванням реальної потреби в захисті всіх суб'єктів природоохоронних відносин від можливих негативних наслідків упровадження та використання небезпечних технологій.

Відповідно до Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» від 26.05.2015 р.

№ 287/2015 [15] національна безпека України забезпечується шляхом проведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих доктрин, стратегій, концепцій і програм у таких сферах, як: політична, економічна, соціальна, воєнна, екологічна, науково-технологічна, інформаційна тощо.

Юридичне закріплення провідних норм взаємодії людини і природи в системі екологічного права є основою їх легітимациі та утворює правовий механізм екологічної безпеки. Основний закон України передбачає право кожного громадянина на безпечне для життя і здоров'я довкілля, закріплює за державою обов'язок у забезпеченні екологічної безпеки і підтриманні екологічної рівноваги на території України, подоланні наслідків Чорнобильської катастрофи, збереженні генофонду Українського народу, турботі про санітарно-епідемічне благополуччя громадян [2, ст. 16].

Водночас, забезпечення екологічної безпеки в системі державного управління наразі лише декларується в законодавстві про екологічну безпеку, а на практиці залишається несформованим і нереалізованим.

При посиленні економічної, зовнішньої та внутрішньополітичної нестабільності в Україні під час збройної агресії з боку росії проти України, а в широкому сенсі – проти всього цивілізованого світу, де Україна виступає захисним щитом від російської навали, а також при значному впливі як внутрішніх, так і зовнішніх загроз національній екологічній безпеці різко зростає запит на прийняття та реалізацію заходів із стабілізації ситуації, відновлення та розвитку.

У дослідженні М. Хілько екологічна небезпека визначається як проблема, що стосується не однієї окремо взятої країни, а всього людства: «За останні 50 років склалася парадоксальна ситуація: світова цивілізація досягла вражаючих успіхів і водночас опинилася на межі свого знищення. Низка глобальних проблем, які особливо гостро постали у другій половині ХХ століття (бурхливе зростання населення Землі, загострення енергетичної кризи та початок ведення воєн за енергоресурси, нестача продовольства та злидні населення багатьох країн світу, епідемії, тероризм, впливові регіональні та глобальні екологічні проблеми) стали причиною формування міжнародних об'єднань, що ставлять собі за мету їх вирішення» [12, С. 69–70].

Наступним етапом забезпечення екологічної безпеки є визначення механізмів, які цей процес роблять дієвим і успішним. Але перш ніж задіяти класичні механізми реалізації будь-якої концепції (нормативно-правового, інституційного, структурно-організаційного, фінансового та науково-методичного забезпечення) в системі національної безпеки й оборони, доцільно встановити залежності між впливом умов формування екологічних небезпек на основні напрями їх прояву для суспільства, людини та держави.

На жаль, українські законодавці поки що не володіють реалістичним баченням стану системи національної безпеки, процесів, які відбуваються в

цій сфері, не можуть зважено оцінювати можливості й потреби цієї системи, а саме: аналізується ситуація із структурно-організаційним забезпеченням системи національної безпеки щодо відсутності у структурі Ради національної безпеки і оборони служби екологічної безпеки як окремого підрозділу.

Саме це, на нашу думку, є першопричиною неефективності у вирішенні питань, що пов'язані із забезпеченням екологічної безпеки та джерелом певних загроз.

Для покращення цієї ситуації вважаємо за доцільне на даному етапі використати одночасно два робочі інструменти:

1. Створення міжвідомчого центру моніторингу та попередження екологічних небезпек, що поєднуватиме в собі ресурси державних організацій, науковців та експертів у сфері екології та природоохоронної діяльності. Центр здійснюватиме моніторинг екологічної обстановки в зонах бойових дій, аналізуватиме та прогнозуватиме екологічні небезпеки та попереджатиме громадськість та органи влади про можливі загрози.

2. Створення мобільної групи екологічної безпеки, яка займатиметься моніторингом екологічної обстановки у зонах бойових дій. Група буде складатись із спеціалістів у сфері екології та природоохоронної діяльності, які матимуть необхідне обладнання та технічні засоби для проведення моніторингу й оцінки екологічної обстановки. Група також проводитиме навчання місцевого населення та надаватиме консультації у сфері екологічної безпеки [16, с. 78].

Об'єктивний аналіз екологічного стану українського суспільства свідчить про те, що основні екологічні загрози та ризики загострилися й досягли масштабів, що становить реальну загрозу національній і екологічній безпеці держави. Це пов'язано, безумовно, з бойовими діями на території нашої держави. Відтак, практично за всіма найважливішими екологічними показниками світового цивілізаційного розвитку Україна продовжує перебувати на небезпечній межі.

Відповідно до ст. 3. Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони» функціями РНБО України є [17]:

1) внесення пропозицій Президентові України щодо реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у сфері національної безпеки і оборони;

2) координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони у мирний час;

3) координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони в умовах воєнного або надзвичайного стану та при виникненні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України.

Стаття 4 цього закону більш точно розкриває роль і місце РНБО у процесі управління національною безпекою, оскільки в ній йдеться про її компетенцію у даній сфері. Зокрема, РНБО має право подавати Президентові пропозиції щодо:

– утворення, реорганізації та ліквідації органів виконавчої влади у цій сфері;

– матеріального, фінансового, кадрового, організаційного та іншого забезпечення виконання заходів з питань національної безпеки і оборони;

– залучення контрольних, інспекційних і наглядових органів, що функціонують у системі виконавчої влади, до здійснення контролю за своєчасністю та якістю виконання прийнятих РНБО рішень, введених у дію Указами Президента України;

– забезпечення і контролю надходження та опрацювання необхідної інформації, її збереження, конфіденційності та використання в інтересах національної безпеки України, аналізу на її основі стану і тенденцій розвитку подій, що відбуваються в Україні та світі, визначення потенційних і реальних загроз національним інтересам України.

Відтак, на нашу думку, інституційне забезпечення державного регулювання природоохоронної діяльності в Україні потребує вдосконалення. За спрямування найбільші перешкоди пов'язані з недосконалістю державного управління, низьким рівнем екологічної відповідальності перед суспільством і країною. Інституційні механізми не можуть діяти без кадрових і фінансових ресурсів. Тобто, необхідно визначити, які державні структури відповідальні за забезпечення екологічної безпеки в Україні з урахуванням збройної агресії з боку російської федерації, загроз і ризиків, а також питання, пов'язані з окупованими територіями.

Поки що питаннями екологічної безпеки опікуються Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України і Державна екологічна інспекція України. Як показала практика, у період воєнного стану ці державні органи виконавчої влади не мають ні можливості, ні достатньо підготовленого персоналу для ефективного виконання поставлених завдань у системі забезпечення екологічної безпеки у сфері національної безпеки і оборони.

Крім того, для визначення складових екологічної безпеки актуальною є екологічна розвідка, яка є складовою екологічної безпеки. Тобто, йдеться про розширення кола суб'єктів забезпечення екологічної безпеки. Отже, можна стверджувати, що прагнення України до інтеграції у кращі світові безпекові системи потребує відповідних умов, які дозволять це зробити.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що, як показує досвід, у забезпеченні екологічної безпеки у сфері національної безпеки і оборони, державне регулювання природоохоронної галузі має забезпечувати концентрацію необхідних ресурсів на задоволення пріоритетних потреб, які дозволять прийняття та реалізацію управлінських рішень з формування та імплементації національного екологічного законодавства в систему колективної безпеки. Запровадження державної програми розвитку екологічної розвідки має включати весь комплекс необхідних заходів, об'єднаних спільною метою, пов'язаних із виконавцями, ресурсами й термінами виконання, що уможливить реалізацію поставлених завдань зі створення та функціонування в межах концепції в забезпеченні екологічної безпеки в Україні.

Список літератури

1. Бірюков В.В. (2022). Публічне управління природоохоронною діяльністю в системі колективної безпеки: сучасні загрози для України та відповіді на них. *Актуальні проблеми державного управління*. № 2 (61). С. 25–37. <https://doi.org/10.26565/1684-8489-2022-2-02>.
2. Конституція України : Закон України від 28.05.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. *Екологічна безпека держави: державно-управлінський вимір* : монографія (2016). ; В.А. Андронов, С.М. Домбровська, В.Г. Ковальчук, О.І. Крюков та ін. Харків : НУЦЗУ. 220 с.
4. Ветвицький Д.О. (2010). *Розвиток державної екологічної політики України в умовах глобалізації* : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 ; Акад. муніцип. упр. К. 20 с.
5. Гетьман А.П., Анісімова Г.В. (2023). Кліматичні законодавство і правовідносини: сучасний стан та перспективи розвитку в контексті забезпечення національної безпеки. *Проблеми законності*. Вип. 162. С. 6–37. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.162.287135>.
6. Горбулін В.П., Качинський А.Б. (2009). *Засади національної безпеки України* : підручник. К. : Інтертехнологія. 272 с.
7. Криштанович М.Ф., Пушак Я.Я., Флейчук М.І., Франчук В.І. (2020). *Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення* : монографія. Львів : Сполом. 418 с.
8. *Основи державного управління та місцевого самоврядування* : навч.-метод. посіб. (2012). ; О.Д. Лазор, О.Я. Лазор, І.В. Юник ; Хмельницьк. ун-т упр. та права. Хмельницький : Поліграфіст-2. 519 с.
9. *Публічне управління та національна безпека* : монографія (2019). ; А.М. Михненко, Н.М. Грушинська, Ю.В. Нестеряк, Я.Ф. Жовнірчик та ін. ; за ред. А.М. Михненка, Н.М. Грушинської. К. : НАУ. 340 с.
10. Омаров А.Е. (2018). *Екологічна безпека держави в умовах глобалізаційних викликів сучасності: державно-управлінський аспект* : монографія. Харків : НУЦЗУ. 288 с.
11. Ситник Г.П. (2020). Взаємозумовленість кризових та надзвичайних ситуацій у контексті публічного управління у сфері національної безпеки. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. Вип. 2 (8). С. 180–193.
12. Хилько М.І. *Екологічна безпека України* : навч. посіб. Київ, 2017. 266 с.
13. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 546.
14. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. Редакція станом на 31.03.2023 р. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 31. Ст. 241.
15. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015#Text>
16. *Моніторинг довкілля*. (2023). Аналітична записка щодо стану та перспектив розвитку державної системи моніторингу довкілля. К. : Команда підтримки реформ Міндовкілля. 119 с.
17. Про Раду національної безпеки і оборони : Закон України від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР. Редакція станом на 29.07.2023 р. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 35. Ст. 237.

References (transliterated)

1. Biriukov V.V. (2022). Publiche upravlinnia pryrodookhoronnoiu diialnistiu v systemi kolektyvnoi bezpeky: suchasni zahrozy dlia Ukrainy ta vidpovidy na nykh. Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia. № 2 (61). S. 25–37. <https://doi.org/10.26565/1684-8489-2022-2-02>.

2. Konstytutsiia Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 28.05.1996 r. № 254k/96-VR. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. № 30. St. 141.
3. Ekologichna bezpeka derzhavy: derzhavno-upravlinskiy vymir : monohrafiia (2016). ; V.A. Andronov, S.M. Dombrovska, V.H. Kovalchuk, O.I. Kriukov ta in. Kharkiv : NUTsZU. 220 s.
4. Vetvytskyi D.O. (2010). Rozvytok derzhavnoi ekologichnoi polityky Ukrainy v umovakh hlobalizatsii : avtoref. dys. ... kand. nauk z derzh. upr. : 25.00.02 ; Akad. munitsyp. upr. K. 20 s.
5. Hetman A.P., Anisimova H.V. (2023). Klimatychni zakonodavstvo i pravovidnosyny: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku v konteksti zabezpechennia natsionalnoi bezpeky. Problemy zakonnosti. Vyp. 162. S. 6–37. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.162.287135>.
6. Horbulin V.P., Kachynskiy A.B. (2009). Zasady natsionalnoi bezpeky Ukrainy : pidruchnyk. K. : Intertekhnolohiia. 272 s.
7. Kryshchanovych M.F., Pushak Ya.Ia., Fleichuk M.I., Franchuk V.I. (2020). Derzhavna polityka zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy: osnovni napriamky ta osoblyvosti zdiisnennia : monohrafiia. Lviv : Spolom. 418 s.
8. Osnovy derzhavnoho upravlinnia ta mistsevoho samovriaduvannia : navch.-metod. posib. (2012). ; O.D. Lazor, O.Ia. Lazor, I.V. Yunyk ; Khmelnyts. un-t upr. ta prava. Khmelnytskyi : Polihrafist-2. 519 s.
9. Publichne upravlinnia ta natsionalna bezpeka : monohrafiia (2019). ; A.M. Mykhnenko, N.M. Hrushchynska, Yu.V. Nesteriak, Ya.F. Zhovnirchuk ta in. ; za red. A.M. Mykhnenka, N.M. Hrushchynskoi. K. : NAU. 340 s.
10. Omarov A.E. (2018). Ekologichna bezpeka derzhavy v umovakh hlobalizatsiinykh vyklykiv suchasnosti: derzhavno-upravlinskiy aspekt : monohrafiia. Kharkiv : NUTsZU. 288 s.
11. Sytnyk H.P. (2020). Vzaiemuzumovlenist kryzovykh ta nadzvychainykh sytuatsii u konteksti publichnoho upravlinnia u sferi natsionalnoi bezpeky. Ekspert: paradyhmy yurydychnykh nauk i derzhavnoho upravlinnia. Vyp. 2 (8). S. 180–193.
12. Khylyk M.I. Ekologichna bezpeka Ukrainy : navch. posib. Kyiv, 2017. 266 s.
13. Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha : Zakon Ukrainy vid 25.06.1991 r. № 1264-XII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1991. № 41. St. 546.
14. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 21.06.2018 r. № 2469-VIII. Redaktsiia stanom na 31.03.2023 r. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2018. № 31. St. 241.
15. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 6 travnia 2015 roku «Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy» : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 26.05.2015 r. № 287/2015. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015#Text>
16. Monitorynh dovkillia. (2023). Analitychna zapyska shchodo stanu ta perspektyv rozvytku derzhavnoi systemy monitorynhu dovkillia. K. : Komanda pidtrymky reform Mindovkillia. 119 s.
17. Pro Radu natsionalnoi bezpeky i oborony : Zakon Ukrainy vid 05.03.1998 r. № 183/98-VR. Redaktsiia stanom na 29.07.2023 r. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1998. № 35. St. 237.

Надійшла (received) 07.09.2023

Відомості про авторів / About the Authors

Боковикова Юлія Володимирівна (Vokovykova Yulia) – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, доцент кафедри публічного управління та державної служби Навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»; Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6622-7409>

УДК 351.811:004.89

doi: 10.20998/2227-6890.2023.2.10

Д.А. БУЛГАКОВА, В.С. СТУПНИК

ОЦІНКА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УМОВИ КЕРУВАННЯ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ ЗІ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ

Автомобілі зі штучним інтелектом (AI) можуть самостійно обробляти дані, але їм потрібна допомога людини, щоб приймати рішення та контролювати поведінку на дорозі. У міру розвитку досліджуваних технології людям стає важко передбачити результати AI систем і висновків, що збільшує потенційні ризики, пов'язані з їх роботою під час водіння. Так, дослідження показало, що впровадження штучного інтелекту зробило революцію в автомобільній промисловості, особливо це стосується автомобілів, які для водіння не потребують водія. Незважаючи на те, що таке впровадження є зручним для користувачів, однак є ризики щодо інцидентів на дорозі з негативними наслідками. Зважаючи на вказане, дослідження спрямоване на з'ясування питання щодо відокремлення відповідальності шляхом надання оцінки тому чи має система штучного інтелекту повну автономність чи ні. Адже в разі аварії може виникнути суперечка, хто повинен нести відповідальність.

Таким чином стаття пропонує напрямок для законодавчого врегулювання відповідальності у випадку ДТП та у разі автономного водіння. Тому автори вважають, що відповідальність рекомендована бути пропорційною вині за оцінкою поведінки користувача та розробників автономного автомобіля відповідно, враховуючи- прийняти заходи щодо контролю ризиків. Автори наголошують як на необхідності у ретельному плануванні дизайну та у кінцевому управлінні під час тестування транспортних засобів із влаштованою AI системою, так і на їх плановій інтеграції у трафік на дорозі. Окрім того, стаття підкреслює невизначеність законодавців у вивченому питанні, тому звертають увагу усіх учасників при поведженні на дорозі про важливість дотримання не лише законів і правил, але й етичного використання автономних транспортних засобів.

Ключові слова: державне регулювання, законодавство, автономні автомобілі, інтелектуальна автоматизація процесу (ІРА), алгоритми, допустимий ризик, причинно-наслідковий зв'язок, етика.